

quandoque tamen dilectioni æternæ cœternum. Et secundum huiusmodi boni differentiam differens consideratur dilectio Dei ad creaturam. Una quidem communis, secundum quam diligit omnia quæ sunt, ut dicitur Sap. 11.º, secundum quam esse naturale rebus creatis largitur. Alia dilectio est specialis, secundum quam trahit creaturam rationalem supra conditionem naturæ ad participationem divini boni, et secundum hanc dilectionem dicitur aliquem diligere simpliciter; quia secundum hanc dilectionem vult Deus simpliciter creaturæ bonum æternum, quod est ipse. Sic igitur per hoc quod dicitur homo gratiam Dei habere, significatur quiddam supernaturale in homine a Deo proveniens. »

CAPUT QUARTUM.

DE REGULIS MORUM.

ARTICULUS PRIMUS.

De regula proxima morum, seu conscientia.

«Regula voluntatis humanæ est duplex, inquit D. Thomas (1): una propinqua, et homogœna, scilicet, humana ratio; alia vero est prima regula, scilicet, lex æterna, quæ est quasi ratio Dei.» Itaque ratio humana, quatenus est participatio et impressio quædam legis æternæ, et quatenus continet legem naturalem, quæ ab æterna derivatur, aptitudinem et vim obtinet ad regulandas actiones humanas in ordine morali, idque duplici capite: 1.º quatenus vim obtinet agnoscendi et discernendi bonum et malum morale; 2.º quatenus ejusmodi notitiam singulis actionibus applicans, practice judicat de ipsarum bonitate et malitia. Porro, ratio humana, prout postremum hocce munus præstat, est ipsamet

Conscientia, quæ proinde nihil est aliud quam *judicium intellectus practici circa bonitatem vel malitiam actionis, vel*

(1) *Sum. Theol.*, q. 74, art. 6.º

omissionis humanæ, prout in singulari existunt. Quæ definitio conscientiam complectitur, non solum quatenus respicit actiones, vel omissiones hic et nunc exercendas, sed etiam quatenus respicit actiones vel omissiones præteritas, quarum bonitatem vel malitiam testatur. Quæ sane in re deficient, ut plurimum, conscientia definitiones, quæ communiter circumferuntur.

Actus conscientia moralis quatuor assignantur: 1.º *Testificari* circa bonitatem vel malitiam actionis vel omissionis præterite.

2.º *Obligare* ad aliquid hic et nunc faciendum, vel omitendum.

3.º *Lætificare* interius (*excusare*, ajunt vulgo, sed minus proprie, ut mihi videtur; excusare enim vel remotionem, vel diminutionem mali proprie significat) propter bonum peractum, vel malum omissum.

4.º *Remordere* propter malum actum vel bonum omissum. Duo postremi actus potius sunt modificationes aut manifestationes primi; quapropter in rei veritate, conscientia actus ad duos priores possunt revocari.

Conscientia partitionem et varios status theologis describenda relinquentes, quidpiam adjiciemus de vi obligandi, quæ eidem inest.

Itaque, eatenus vim obligandi sibi vindicat, quatenus est dictamen, seu actus quidam rationis, ad quam spectat bonum et malum morale agnoscere et discernere. Ast, vero, humana ratio eatenus agnoscit et dijudicat bonum et malum morale, quatenus est participatio et impressio rationis divina, in qua continetur lex æterna, quam homo cognoscit, non quidam perfecte, nec prout est in se ipsa, hoc enim proprium est Dei, et beatorum qui Dei essentiam intuentur, sed in suis effectibus, vel ut aptissime habet D. Thomas, *secundum aliquam ejus irradiationem*, quæ quidem maxime elucet in primis illis veritatibus moralibus, quæ synderesi ac naturali lege continentur, secundum quas homo de moralitate actionum judicare potest. Ergo fundamentum, radix, ac prima ratio sufficiens conscientia, prout continet vim obligandi in ordine morali, est lex æterna. Enimvero, cognitio tam ordinis moralis quam primorum principiorum, ex quorum applicatione dictamen conscientia obligantis exurgit, a

lege æterna derivatur, cujus est effectus et participatio. «Omnis enim cognitio veritatis, ait D. Thomas (1), est quædam irradiatio et participatio legis æternæ, quæ est veritas incommutabilis: veritatem enim omnes aliquantulum cognoscunt, ad minus quantum ad principia et munia legis naturalis.»

Ex hac porro doctrina circa legem æternam, inferre licet, merito eundem D. Thomam docere, leges omnes humanas a lege æterna derivari. Cum enim ejusmodi leges, legis naturam et conditiones obtineant, quatenus cum recta ratione conveniunt, si ratio humana est participatio legis æternæ, et vis obligandi per conscientiam ipsi inest ex lege æterna, consequitur plane, leges humanas vim originariam accipere a lege æterna, cum qua communicant, et a qua procedunt, media ratione hominis. Jure igitur scribit D. Thomas: «omnes leges, in quantum participant de ratione recta, in tantum derivantur a lege æterna (2).»

Ergo sive lex æterna dicatur cum D. Thoma: *Ratio divinæ sapientiæ, secundum quod est directiva omnium actuum et motionum creaturarum*: sive cum D. Augustino: *Ratio et voluntas Dei ordinem naturalem conservari jubens, perturbari vetans*: habenda est tanquam prima ratio sufficiens, primaque origo, et mensura vis obligandi, quæ tum rationi, tum conscientiæ, tum legibus humanis, inest in ordine morali.

ARTICULUS SECUNDUS.

De lege naturali.

§ I.

De lege naturali in genere.

In lege naturali universim accepta considerare et vestigare oportet, naturam, existentiam, præcepta, et proprietates. Itaque

(1) *Sum. Theol.* 1.º, 2.º, q. 93, art. 2.º

(2) *Ibid.* art. 3.º

1.º *Natura.* Ut cum D. Thoma exordiamur (1), «lex naturalis nihil est aliud quam participatio legis æternæ in rationali creatura.» Nimirum: lex æterna quæ, ut supra diximus, est directiva omnium actuum et motionum, ad omnes creaturas suum influxum porrigit, et ab omnibus proinde participatur; sed ab unaquaque, secundum conditionem propriæ naturæ. Unde creaturæ inferiores, quæ intellectu et voluntate carent, legem æternam participant, quasi *necessario*, et *passive* tantum, quatenus ab ipsa lege æterna præstituuntur eis fines congrui propriæ naturæ, simulque actiones et motus, quibus ejusmodi fines adsequuntur ex instinctu et necessitate, absque propria directione, aut facultate ad oppositum. Sed vero homo, ut pote ratione et voluntate præditus, legem æternam participat altiori modo, seu ut scite habet D. Thomas, *intellectualiter* et *rationaliter*, cognoscendo finem et media, quæ ipsi per legem æternam præscribuntur, cum facultate et vi seipsum libere determinandi et movendi ad ejusmodi fines et media.

Ex quo plane consequitur: 1.º legem naturalem esse ipsam legem æternam, prout respicit hominem, cui communicatur et imprimitur per lumen et in lumine rationis, quæ est *impressio divini luminis in nobis*, apud D. Thomam, et *refulgentia divinæ claritatis in anima*: 2.º legem naturalem non distingui reali distinctione a lumine rationis, sed esse ipsam rationem prout connotat legem æternam, a qua derivatur vis obligandi, quæ inest ipsi rationi, quatenus continet et possidet præcepta legis naturalis, quibus hominis ratio perficitur et fecundatur in ordine morali.

2.º *Existentia.*

Ex notione exposita legis naturalis, sponte profluit ac necessario inferitur ejusdem existentia. Etenim, si lex naturalis nihil est aliud quam participatio legis æternæ in rationali creatura, cum indubium sit existere legem æternam, seu rationem divinam, dirigentem et gubernantem omnia creata, indubium similiter erit, existere legem naturalem,

(1) *Loc. cit.* q. 91, art. 2.º

qua continetur et exprimitur ratio seu ordo directionis et gubernationis Dei quoad hominem. Deinde, lex naturalis, ex dictis, identificatur quoad rem cum ipsa ratione hominis; ergo nemo ejus existentiam inficiari potest, nisi rationis existentiam simul inficietur.

Demum, conscientia seu sensus intimus, legis naturalis existentiam aperte testatur, dum testimonium, cuique perhibet, se et cognoscere ordinem moralem, et discernere inter bonum et malum, ope quarundam veritatum moralium, quæ ex terminis innotescunt: ac immediata et ineluctabili evidentia refulgent. Quivis enim homo sui compos evidenter agnoscit, bonum esse faciendum et malum vitandum, malum esse injuriam pro beneficio rependere, cætera hujusmodi.

3.º Præcepta.

Divisio præceptorum legis naturalis ex duplici capite potest desumi: 1.º ex parte cognitionis, vel cognoscibilitatis; 2.º ex parte materiæ vel objecti. Ex parte cognitionis, legis naturalis præcepta quædam sunt *primaria*, ea, scilicet, principia moralia, quæ ex perceptione terminorum, ac ex immediata evidentia innotescunt: quædam dicuntur *secundaria*, et sunt illa, quæ ex præfatis primis principiis moralibus, facili ac brevi ratiocinio derivantur aut deducuntur tanquam conclusiones eisdem proximæ: alia demum denominari possunt *tertiaria*, quatenus nexum legitimum et necessarium habent cum primis præceptis seu principiis moralibus, ita tamen ut hic nexus non nisi longiori ac difficiliori ratiocinio detegi possit.

Ex parte materiæ tria quoque præceptorum genera complectitur lex naturalis, juxta triplicem inclinationem naturalem, quæ homini inest. Quam divisionem, ejusque fundamentum sic exponit D. Thomas (1): «Secundum ordinem inclinationum naturalium, est ordo præceptorum legis naturæ. Inest enim *primo* inclinatio homini ad bonum secundum naturam in qua communicat cum omnibus substantiis; prout, scilicet, quælibet substantia appetit conservationem sui esse secundum suam naturam; (naturali et necessario appetitu) et secundum hanc inclinationem pertinent ad le-

(1) *Loc. cit.*, q. 94, art. 2.º

gem naturalem ea per quæ vita hominis conservatur et contrarium impeditur. *Secundo*, inest homini inclinatio ad aliqua magis specialia secundum naturam, in qua communicat cum cæteris animalibus; et secundum hoc dicuntur ea esse de lege naturali, quæ natura omnia animalia docuit, ut est commixtio maris et fæminæ, et educatio liberorum, et similia. *Tertio modo* inest homini inclinatio ad bonum secundum naturam rationis, quæ est sibi propria; sicut homo habet naturalem inclinationem ad hoc quod veritatem cognoscat de Deo, et ad hoc quod in societate vivat; et secundum hoc ad legem naturalem pertinent ea quæ ad hujusmodi inclinationem spectant; utpote quod homo ignorantiam vitet, quod alios non offendat cum quibus debet conservari, et cætera hujusmodi quæ ad hoc spectant.» Itaque ex *parte materiæ*, lex naturalis continet: 1.º præcepta quæ respiciunt hominem, quatenus est *substantia*; 2.º præcepta quæ respiciunt hominem, quatenus est *animal*; 3.º præcepta quæ respiciunt hominem, quatenus est *homo*, sive ratione speciei.

Ex hac porro legis naturalis divisione colligitur, eam aliqua ex parte discriminari, tum a conscientia, tum a synderesi. A *conscientia* differt tanquam regula et mensura a re mensurata et regulata. A *synderesi*, quia hæc, utpote habitus primorum principiorum moralium, solum continet *primaria* præcepta legis naturalis, quæ sunt ipsamet prima principia moralia; ast lex naturalis continet præterea præcepta *secundaria* et *tertiaria*.

4.º Proprietates.

Legis naturalis proprietates seu attributa, ex tradita notione ejusdem facile dignoscuntur. Nam si lex naturalis identificatur cum lumine rationis, quatenus est participatio legis æternæ, consequitur plane eam: 1.º *esse universalem*, quatenus cunctis hominibus per ipsam rationem interius promulgatur, cunctosque adstringit ad servanda ipsius præcepta; 3.º *esse per se notam* rationem evidentie immediate, qua refulget; 4.º *esse necessariam, et immutabilem objective*, quatenus ejus materia et objectum, sunt bonitas et malitia intrinsecæ rerum, nec proinde mutationi subsunt.

Quoniam verò unitas, evidentia, et immutabilitas legis naturalis, non uno sensu possunt accipi, ac variis opinionibus occasionem præbuere, sit

De unitate, evidentia, et immutabilitate legis naturalis.

Quamvis indubium sit legem naturalem, univ ersim acceptam prout cum ratione identificatur, esse unam apud omnes, disputatur tamen utrum una quoque dici possit ratione alicujus præcepti primarii respectu aliorum, quodnamque illud sit. Similiter dubitari etiam potest, utrum evidentia vel notitia legis naturalis, ejusdemque immutabilitas, ad omnia ipsius præcepta porrigatur. Quo circa sita sunt hæc

THESIS 1.^a

Lex naturalis continet præceptum aliquod primum respectu aliorum, illudque merito assignatur: Bonum est faciendum, et malum vitandum vel fugiendum.

Prob. 1.^a pars. Sic se habent præcepta legis naturalis respectu ordinis moralis, sicut prima principia speculativa respectu ordinis speculativi, seu pure intellectualis; lex enim naturalis continet synderesim, ut supra diximus, quæ est habitus primorum principiorum moralium, sicut *intelligentia* est habitus primorum principiorum speculativi ordinis: atqui in isto ordine existit aliquod principium, nempe, principium contradictionis, quod cæteris naturæ et cognitionis ordine antecellit, et ad quod reliqua principia directe vel indirecte reducuntur, ut in Ontologia manet demonstratum: ergo etiam in ordine morali oportet esse aliquod principium, quod sit primum et fundamentale respectu aliorum ejusdem ordinis.

Prob. altera pars. Ideo principium contradictionis est primum et fundamentale respectu aliorum in ordine speculativo, quia continet et exprimit relationem inter ens, et non ens; vel aliis verbis, quia ejus proprium elementum est notio vel conceptio entis, quæ est absolute prima ordine naturæ et cognitionis in nostro intellectu, quippe omnes aliæ ideæ præsupponunt ideam entis, cujus sunt quasi determinationes: ergo eadem ratione illud principium erit primum et fundamentale respectu aliorum in ordine morali, quoad con-

tineat tamquam elementa notiones primas et universalissimas quoad ordinem moralem. Subsumo: atqui notiones boni et mali, sunt primæ, universalissimæ et fundamentales respectu ordinis moralis; siquidem totus moralis ordo innititur notioni et distinctioni essentiali et primitivæ inter bonum, et malum, et veritates etiam, actiones, leges, institutiones, etc. eatenus denominantur *morales*, quatenus dicunt ordinem vel relationem ad bonum, et malum morale: ergo primum principium ordinis moralis, ac proinde primum præceptum legis naturalis est illud: *bonum est faciendum, et malum fugiendum*, utpote innixum notionibus fundamentalibus, seu prima conceptione intellectus spectante ad ordinem moralem.

Hæc porro demonstratio haberi potest veluti commentarium, sive evolutio horum verborum D. Thomæ: «Sicut ens est primum quod cadit in apprehensione simpliciter; ita bonum est primum quod cadit in apprehensione practice rationis, quæ ordinatur ad opus. Omne enim agens, agit propter finem, qui habet rationem boni. Et ideo, primum principium in ratione practica est quod fundatur supra rationem boni. Hoc est enim primum præceptum legis, quod bonum est faciendum et prosequendum, et malum vitandum; et super hoc fundantur omnia alia præcepta legis naturæ (1).»

Prob. 2.º ex eo quod præfatum præceptum continet quodammodo rationem sufficientem quoad nos aliorum, ipsum vero nullum aliud superius, aut prius respicit, sed immediate exurgit ex notione boni et mali. Hinc si quæretur, ex. c. cur parentes sint honorandi, non inepte respondebimus: quia bonum est *faciendum*; sed si ulterius quæretur: quare bonum sit faciendum, ultro progredi non possumus, nec aliam rationem possumus assignare, nisi ipsam rationem boni moralis evidentia immediata apud rationem refulgentem.

Habetur ergo hic criterium tutum ad dijudicandas et explodendas sententias, in quas philosophi, præsertim hetero-

(1) *Loc. cit.*

doxi et rationalistæ, abierunt. Sive enim quis dicat cum Hobbes, primum legis naturalis præceptum esse querere pacem, et belli auxilia, dum non habentur; sive cum Thomasio constituatur in querendis rebus «quæ vitam humanam reddunt maxime diuturnam et felicissimam;» quæ quidem sententiæ epicureo potius quam christiano philosopho digna videtur: sive quis adhæreat Kant, qui ipsum reponit in actione subjectiva voluntatis talis conditionis, ut pro generali norma agendi deservire possit: sive cum Damiron constituatur in evolutione completa omnium facultatum animæ: sive cum Petro Leroux reponatur in procurando et fovendo progressu continuo humani generis, cum quo consentiunt quoad rem pantheistæ omnes, sive eclectici, sive transcendentes: sive demum in quavis alia re constituatur, falsitatis convincuntur ejusmodi sententiæ, omissis etiam aliis ipsarum incommodis: 1.º quia ut primum statuunt præceptum non innixum notionibus primariis et fundamentalibus ordinis moralis, sed notionibus, quæ supponunt notionem boni et mali: 2.º quia assignant tanquam primum præceptum rem aliquam, de qua ratio reddi potest per illud a nobis constitutum, ut intuenti facile patebit (1).

THESIS 2.ª

Nequit dari ignorantia invincibilis legis naturalis quoad primaria præcepta in homine rationis compote: dari tamen potest quoad secundaria in circumstantiis extraordinariis: ast quoad præcepta quæ tertiaria appellavi, potest utique dari etiam in circumstantiis ordinariis.

Prima pars fere per se nota est. Nam si lex naturalis, ut supra ostendimus, identificatur cum ratione, impossibile profecto erit hominem sui compotem, sive qui ratione utatur, legem naturalem non agnoscere, saltem quoad primaria

(1) Recentiores quidam insistentes vestigiis Kant, cui cordi fuisse videtur novas et peregrinas loquendi formulas in philosophiam invehere, id quod veteres Scholastici appellabant *primum præceptum legis naturæ*, nuncupare solent *imperativum categoricum*.

præcepta, quæ nihil aliud sunt quam ipsa prima principia moralia. Unde sicut nemo ratione utens potest ignorare prima principia speculativa, ita nec primaria præcepta legis naturalis.

Prob. 2.ª pars. 1.º Secundaria præcepta legis naturalis sunt conclusiones, quæ ex primariis facili ratiocinio deduci queunt; atque fieri potest ut ejusmodi præcepta invincibiliter ignorentur in certis rerum adjunctis. Et re quidem vera, supponamus hominem in tribu incivili et penitus barbara vitam agentem; supponamus præterea in ea tribu furtum vel simplicem fornicationem communiter haberi ut licita, quantumvis id oriatur ex ignorantia vincibili, quoad majorem partem illorum hominum; quæ sane hypothesis nihil absurdi continet, cum ex historicis documentis constet ejusmodi actiones, aliasque pejores ut licitas habitas fuisse apud populos minime incultos (1). Adjiciamus simul, hunc hominem hebetioris esse ingenii, et constanter ab infantia vidisse omnes secum degentes, prædictas actiones perficere absque ullo remorsus, nec improbationis signo. Quoad ad me attinet, existimo possibile, immo et valde probabile esse, hominem in hisce circumstantiis constitutum, non ad breve modo, sed ad longum tempus versari posse in ignorantia invincibili circa malitiam harum actionum, quamvis fortasse non ad integram vitam, si hæc ad plures annos protrahatur.

2.º In ipsis populis cultioribus non raro observantur homines rudioris adeo ingenii, ut neque facillima ratiocinia perficere queant, veritatem ex veritate deducendo, fereque nihil mente habeant aut retineant, nisi prima principia, et quædam facta singularia. Ergo a fortiori simile quid contingere potest quoad veritates morales, quarum cognitio non modo ex hebetudine ingenii, sed ex passionum influxu præpeditur. Queis adde, quod passionum malitiam, præsertim

(1) Si fides Sexto Empirico, sodomia ut licita habebatur apud Germanos et Tebanos. Testantur historici, apud Persas licita habita fuisse matrimonia inter matrem et filium. Cilicis et Spartæ incolæ, furtum ut licitum, imo ut bonum habebant. Quid quod non pauci philosophi has et similes actiones, licitas prædicabant? Quid quod ipsemet Plato communitatem uxorum approbavit, et licitam habuit?

dum vehementiores non sunt; earumque influxum quoad intellectum et voluntatem agnoscere, non est hominis hebetioris ingenii.

Quoad tertiam partem, thesis probatione non indiget. Nemo enim dixerit homines rudiores et imperitos, invincibiliter ignorare non posse conclusiones et veritates morales, quæ ex primis principiis non nisi longiori et difficiliori ratiocinio deducuntur. Præterea: inter ipsos sapientes et peritos homines, videre licet dissidia de re hæc, quibusdam agentibus, aliis denegantibus, hanc, vel illam rem ad jus naturæ spectare. Quod si apud sapientes invincibiliter ignorari hæc possunt, potiori jure continget in insipientibus.

THESIS 3.^a

Lex naturalis gaudet immutabilitate non solum absoluta, sed etiam omnimoda, seu quoad omnia præcepta.

Prænotanda:

1.º Ut certum supponimus, legem naturalem mutari aut deficere non posse per cessationem finis, ad eum modum quo lex vetus defecit; cum enim ejus finis sit ipse homo, non nisi cum eo deficere potest, idque quoad *actualement existentiam*; nam quoad possibilem, et fundamentum, non nisi cum Deo deficere posset.

2.º Indubium similiter est legem naturalem mutari posse mutatione ea valde impropria, quæ dicitur per *additionem*, quatenus eidem, scilicet, leges aliæ positivæ a Deo, vel homine superaddi possunt.

3.º Mutatio *formalis* legis tunc locum habet, quando manente objecto legis, hæc desinit seu deficit obligare, sive id fiat: 1.º per *abrogationem*, dum legislator legem a se latam rescindit: 2.º per *derogationem*, dum legislator aliquam ejus partem tollit, vel rescindit: 3.º per *dispensationem*, dum manente lege, datur facultas alicui eam non observandi. Mutatio *materialis* tunc habet locum, quando materia, quæ sub circumstantia A erat objectum legis, desinit esse hujus objectum, quatenus transfertur ad circumstantiam B. Sic pecunia furto ablata et retenta contra voluntatem rationabilem domini, cadit sub præcepto naturali restitutionis; sed si

eadem a domino legitimo mihi donetur, jam non est objectum præfati præcepti.

Quæstio procedit de mutabilitate formali, non materiali, quæ revera, si quid sapio, nihil commune habet cum mutabilitate legis, a qua vel longissime distat et discriminatur.

Prob. Lex naturalis continet et exprimit relationes essentielles rerum; ordo enim moralis constituitur et exurgit in homine, quatenus ex propria essentia Deum tanquam finem et ultimam perfectionem respicit, et quatenus rationis lumen est participatio legis æternæ, cum qua proinde necessario connectitur: sed relationes essentielles rerum mutari nequeunt nec ab ipso Deo, cum essentiæ rerum sint absolute immutabiles: ergo lex naturalis absoluta gaudet immutabilitate. Maj. constat, tum *a priori*, ex notione legis naturalis superius tradita, ex qua consequitur immutabilitatem legis naturalis non modo esse absolutam, sed rationem sufficientem habere in immutabilitate legis æternæ, cujus est participatio, et cum qua identificatur in homine: tum *a posteriori*, ex hominum communi sensu et interna experientia, quibus edocemur, ea quæ lege naturali præcipiuntur, a nobis concipi ut bona antecedenter ad ipsam legem, hoc est, ut radicaliter ac ex propria natura, rectæ rationi, constitutioni naturæ humanæ, et ipsis perfectionibus seu attributis divinis necessario consentanea; quæ vero ab eadem prohibentur, ut blasfemia, perjurium, sodomia, etc., ut radicaliter, ex essentia, ac proinde antecedenter ad legem, formaliter qua prohibentem, mala, turpia, rectæ rationi, constitutioni naturæ humanæ, ac ipsis Dei attributis contraria, ita ut si per impossibile bona redderentur, Deus seipsum negaret, et constitutio naturæ humanæ simul cum primis notionibus rationis penitus subverterentur.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

Objic. 1.º adversus hanc thesim. Juxta legem naturalem bona erant communia; sed nunc eadem bona subficiuntur proprietati, quæ habetur ut legitima et justa: ergo.

Resp. Dist. maj. Juxta legem naturalem *positive præcipientem*, neg. *negative se habentem*, conc. Bonorum communitas negativo tantum modo ad legem naturalem spectat,

quatenus ejusmodi lex nihil statuit aut præcipit circa divisionem et proprietatem eorum, sicut nec etiam prohibet.

Inst. Ergo dominium proprietatis non pertinet ad legem naturæ, ac proinde qui eum furto vel violentia perturbat, non peccat contra legem naturalem.

Resp. Dist. cons. Non pertinet ad legem naturæ *directe et immediate*, trans. *indirecte et mediate*, neg. Quamvis lex naturalis nec præcipiat, nec prohibeat bona hæc possideri ab homine isto, vel illo, atque sub hoc respectu dominium proprietatis non pertineat ad legem naturæ; ast eadem lex præcipit ut jus alterius non lædatur, nec injuria proximo fiat; ac proinde ex hypothesi quod alter bona legitimo titulo possideat, perturbare ejus possessionem vel violenter auferre, adversatur legi naturali.

Objic. 2.º Nobilior est Dei potentia et auctoritas legislativa, quam hominis; sed hic potest leges a se latas mutare per abrogationem et dispensationem: ergo etiam Deus.

Resp. Dist. cons. Quoad *leges positivas*, quæ ex libera ejus voluntate vim obligandi obtinent, conc. *quoad legem naturalem*, neg. Sicut enim legem æternam nequit abrogare, quia alias seipsum destrueret et negaret, ita nec legem naturalem, quæ est communicatio legis æternæ rationali creaturæ.

Objic. 3.º et simul inst. Potestas humana derogare potest legem naturalem: ergo potiori jure Deus. Prob. ant. Lex naturalis prohibet retinere rem invito domino; sed ex jure præscriptionis potest quis licite retinere rem alienam invito domino: ergo.

Resp. Neg. ant. Ad prob. dist. Invito domino *rationabiliter*, conc. *si dominus sit invitus irrationabiliter*, neg. Falsum est legem naturalem prohibere absolute retinere rem alienam, vel potius, quæ fuit aliena, sed solum prohibet in hypothesi quod ex causa rationabili et justa dominus sit invitus. Porro, qui fuit dominus rei ab alio nunc jure præscriptionis possessæ, absque rationali causa est invitus; sed potius tenetur cedere juri suo ob bonum commune, quod bono particulari debet præferri, et cui ipse tenetur impendere hoc officium, sicut et alia. Atque ex hoc fonte originem ducit, meo judicio, potestas reipublicæ ad ferendas leges circa præscriptionem rerum.

Objic. 4.º Saltem immutabilitas legis naturalis non est dicenda omnimoda, seu quoad omnia præcepta: ergo. Ant. prob. ratione et verbis D. Thomæ: «Quantum ad prima principia legis naturæ, lex naturæ est omnino immutabilis; quantum autem ad secunda præcepta, quæ diximus esse quasi quasdam proprias conclusiones propinquas primis principiis, sic lex naturalis potest mutari et in aliquo particulari, et in paucioribus propter aliquas speciales causas impediennes observantiam talium præceptorum (1).»

Resp. Neg. ant. Ad prob. dist. Potest mutari *mutatione formali*, seu ex parte ipsius legis naturalis, neg. *mutatione materiali*, sive ex parte circumstantiarum, conc. Sunt quædam præcepta legis naturæ, quorum significatio vel expressio vulgaris est incompleta et inadæquata, quia solum exprimunt casus, qui frequentiores existunt, et non exprimunt casus vel circumstantias minus frequentes. Sic ex. c. præceptum hoc: *Depositum est reddendum domino suo*, est incompletum et inadæquatum quoad expressionem et significationem; lex enim naturæ non præcipit quod depositum reddatur *semper* domino, sed cum *jure* seu legitime deposcit. Unde præceptum complete et adæquate sumptum sic exprimeretur: *Depositum est reddendum domino, nisi hic repetat in perniciem sui vel alterius*. Itaque, quando D. Thomas docet præcepta secundaria mutari posse *in aliquo particulari, et in paucioribus*, accipiendum est sensu nunc exposito, hoc est, quoad præcepta illa, quorum integra comprehensio inadæquate exprimitur, non vero quod lex ipsa vel ejus præcepta revera mutantur: etenim non minus spectat ad legem naturæ non *reddere depositum* in perniciem sui, vel alterius, quam *reddere illud domino*. Unde hic, et in similibus, non adest mutatio legis, sed circumstantiarum, quibus subest materia et objectum legis.

Quia legis proprium est constabiliri et firmari sanctione aliqua, oportet quod legi naturali sua constet sanctio, quo

(1) Loc. cit., art. 5.º